

Поліхудожня освіта майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: проблеми і перспективи

У статті порушується питання поліхудожньої освіти майбутніх вчителів мистецьких дисциплін в контексті завдань нової Української школи. На основі поліфункціональної природи мистецтва встановлено, що різні види мистецтва мають спільну основу – емоційно-образне відображення дійсності, їм властива потреба виразити своє ставлення до навколишнього світу. Визначено ідею інтеграції в освіті значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти. Доведено, що рівень сучасної комп'ютеризації дозволяє суміщати традиційні технологічні прийоми навчання з електронними. Обґрунтовано важливість впровадження інтегративних мистецьких технологій в освітній процес. Презентовано інноваційні технології «*майндмеппінг*», «*веб-квест*», «*сторітерінг*». Подальшого вивчення потребують питання удосконалення механізмів поліхудожнього впливу на учнівську молодь, забезпечення різних форм навчання мистецтву в контексті освітніх інновацій в Україні.

Ключові слова: вчитель мистецьких дисциплін; інтегративні мистецькі технології; емоційний інтелект; творча мистецька самореалізація; творчий потенціал учнів.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується складністю. Ознаками сьогодення стали знецінення моральних норм (підвищення рівня злочинності, жорстокості, аморальності), безкультурність та невілювання авторитетності та вагомості вчителів. Набувають особливої актуальності питання художньої освіченості, вихованості, духовності молодого покоління. Причинами негативних освітніх тенденцій є не тільки зовнішньоекономічна нестабільність та політичні негаразди в Україні. Стрімкий технічний прогрес, розвиток комп'ютерних інформаційних технологій сприяли появі нового цифрового покоління учнівської молоді, для яких мережа Інтернет стала частиною життя, середовищем проживання. Нині у культурно-освітньому просторі можна помітити негативні тенденції: стрімке посилення (за Т. Адорно) «культур-індустрії» мистецтва, його комерціалізація; активне нав'язування мас-медіа розважальних шоу-програм, конкурсів, концертів, які далеко не завжди відповідають вимогам художньої якості; не контрольованість сучасних інформаційно-комунікативних каналів та їхня доступність для юнацтва завдяки розповсюдженню гаджетів у сучасному середовищі [8, с. 21], що впливають на вихованість, поведінку та смаки людей. Наявність недоліків та суперечностей в системі освіти спонукають українську освітянську спільноту переглянути традиційні уявлення та підвищити вимоги щодо фахової компетентності вчителя, внести зміни в класичні форми навчання та виховання учнівської молоді, впровадити інноваційні підходи та інтегративні технології поліхудожньої освіти майбутніх учителів та учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання поліхудожньої освіти майбутніх учителів мистецьких дисциплін вивчають українські та зарубіжні вчені (Т. Адорно, М. Каган, Дж. Коатс, Л. Масол, О. Реброва, О. Рудницька, Ю. Самарін, О. Щолокова, Б. Юсов та інші). Науковці зазначають, що поліхудожня освіта забезпечує нові способи залучення до мистецтва на основі інтеграції, які допомагають зрозуміти витоки різних видів мистецтва, набути базових мистецьких знань та навичок в галузі різних видів мистецької діяльності, сприяють формуванню духовності, розвитку емоційної сфери особистості, надають можливості для художньої творчості та самореалізації. Складність та багатогранність освітньої діяльності майбутніх вчителів мистецьких дисциплін в умовах інтенсивного інформаційно-культурного розвитку зумовлюють необхідність суттєвого оновлення змісту фахової підготовки, розробки та впровадження інтеграційних методів та форм навчання.

Невипадково проблема поліхудожньої освіти значно актуалізувалася в загальнопланетарному масштабі, про що свідчать Всесвітні конференції та Саміти з освіти в галузі мистецтв (Лісабон – 2006 «Дорожня карта художньої освіти», Сеул – 2010, Вільбад-Кройт – 2011, Гонг-Конг – 2012, Мюнхен, Вільбад-Кройт – 2013 і т.п.). Художня освіта

визначається як невід'ємний компонент не тільки загальної освіти, а й освіти «протягом життя» (безперервної освіти), оскільки мистецтво – джерело натхнення людської особистості, її гуманізації, виразник творчих сил, засіб формування світогляду та духовності, підґрунтя художньо-творчого вдосконалення та самореалізації. За словами Л. Виготського, мистецтво є «суспільною технікою почуттів, знаряддям суспільства, за допомогою якого воно долучає в соціальне життя найінтимніше, найособистісні порухи нашого ества» [4, с. 63]. Саме поліхудожня освіта особистості визначає моральний, інтелектуальний і культурний потенціал країни, робить значний вплив на її економічний розвиток.

Мета публікації – висвітлити проблеми та перспективи поліхудожньої освіти майбутніх учителів мистецьких дисциплін у контексті завдань нової Української школи.

Глобалізація культурного розвитку людства спричинила виникнення спорідненого поняття «поліхудожній образ світу», яке гармонійно поєднує мистецькі надбання народів усього світу. Глибинне споріднення художнього відображення навколишнього світу в мистецьких творах зумовлено природою художньої свідомості людини. Багатовікова історія людства вказує, що художній розвиток проходив у двох зустрічних напрямках: від синкретизму мистецтва до утворення, на основі синтезу, окремих його видів, і навпаки. Кожен вид мистецтва володіє характерними зображувальними та виражальними засобами, завдяки яким розширюється асоціативна діяльність свідомості, активізується уява, відкриваються широкі можливості для художнього впливу на особистість. Розвиваючись і відокремлюючись, різні види мистецтва, втілюючи ідею динаміки руху, невпинно рухались вперед, прагнули до взаємозв'язку та взаємозбагачення один одного новими художньо-виражальними засобами. Поява синтетичних видів мистецтва додала нового художнього забарвлення та звучання ідейним задумам, значно збагатила художні образи, дозволила в усій своєрідності та неповторності, по-новому, естетично цілісно опанувати навколишній світ. В роботі «Морфологія мистецтв» М. Каган робить спробу збагнути механізми внутрішньої організації світу мистецтва, виявити зв'язки, дослідити суттєві різновиди та особливості художньо-творчої діяльності, осмислити цілу низку закономірностей розвитку світової художньої культури та мистецтва [6].

Незважаючи на різнобарв'я, всі види мистецтва мають спільну основу – емоційно-образне відображення дійсності, всім їм властива потреба виразити своє ставлення до навколишнього світу. Семіотична неоднорідність стимулює інтегративні механізми для умовно-сприйнятних перекладів з мови одного мистецтва на мову іншого. Наприклад, вокально-інструментальна композиція «Жовтий звук» з пантомімою А. Шнітке, на наш погляд, є своєрідним експериментом у цій галузі. Написавши численні твори, композитор підкреслював, що феномен синтезу та взаємозв'язку видів мистецтв залишається повністю нерозкритим, оскільки: «Є взаємодія матеріалу поза його матеріальною спорідненістю. Взаємодія, яку я не можу пояснити. Але вона важлива ... Це так, як на Землі ти бачиш окремі предмети, а коли ти піднімаєшся на висоту, то помічаєш невидимі зв'язки. Ти більше бачиш у часі, оскільки більше бачиш у просторі» [10, с. 67].

Поняття «поліхудожній» стосовно характеристики єдиного комплексу «культура та освіта» означає, на нашу думку, залучення до мистецтва та навчання на основі різних моделей (предметної, міжпредметної, міжгалузевої, поліцентричної), видів (духовно-світоглядний, естетико-мистецтвознавчий, комплексний) та рівнів (ментальна, стрижнева, глобальна) інтеграції, з метою розкриття творчого потенціалу та повного осягнення людиною дійсності в художній формі. Поліхудожня освіта визначає творчу спрямованість особистості, що виражається особливим ставленням до творів мистецтва та в подальшому має супроводжуватись перетворенням їх ідей у сприйнятті та осмисленні життєво значущої парадигми буття. Основними системоутворючими чинниками поліхудожньої освіти стають сьогодні не тільки навчальні плани та програми, що детально і всебічно регламентують зміст, а й учитель – творець педагогічних умов і процесу їх реалізації.

Ідея інтеграції в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти. Інтеграція уможливує створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формує міжпредметні компетентності, зазначено в роботі «Нова українська школа: порадник для вчителя» Н. Бібік [8]. Впровадження інтеграції окреслює суттєві зміни та нові перспективи в оновленні поліхудожньої освіти: подолання ізольованого викладання мистецьких предметів і створення принципово нових навчальних програм; узгодження міждисциплінарного змісту з педагогічними технологіями особистісно-розвивального спрямування, активізація пошуків інноваційних підходів та технологій навчання й виховання учнівської молоді засобами мистецтва. Осягнення сукупності мистецтв на основі інтеграції сприяє повному розвитку внутрішнього світу особистості, розкриває цілісну художню картину світу, і, в такий спосіб, впливає на формування світогляду, сприяє появі нового рівня мислення, що не обмежений вузькою спеціалізацією. Як зазначає О. Баблієнко, «педагогічна сутність використання взаємодії різних видів мистецтва у педагогічній практиці полягає, перш за все, у тих нових властивостях особистості, що з'являються саме як результат цієї взаємодії. Головне, щоб художній синтез не перетворився в певну еkleктику. Особливе в кожному виді мистецтва вимагає коректного, обережного ставлення. Завдяки цій умові й досягається чуттєво-емоційне та раціонально-інтелектуальне ставлення до мистецтва» [1].

Можливість впровадження різних форм діалогічної взаємодії в контексті інтеграційних процесів зумовлює творчу активність викладачів і студентів у навчальній діяльності, дозволяє врахувати їх особистісні уподобання та визначити перспективні цілі, які гармонізують соціальне й особистісне, романтичне й прагматичне. Критерій різноманітності орієнтує на застосування різних способів поєднання обраних форм навчання: наприклад, відведення частини лекційних занять для самостійної роботи студентів або проведення лекція у формі дискусії, варіативне співвіднесення творчих і репродуктивних форм навчання, тощо. Водночас, рівень сучасної комп'ютеризації дозволяє суміщати традиційні технологічні прийоми навчання (конспектування, використання дошки, проведення усних екзаменів за білетами тощо) із електронними (користування електронними бібліотеками, мультимедійними посібниками, проведення тестування, використання мультимедійної дошки, розробка проектів, веб-квестів, створення та запис фонограм, мультфільмів, тощо), тобто впроваджувати інтегративні мистецькі технології в освітній процес.

Майбутній вчитель мистецьких дисциплін має бути готовим до роботи з технологіями віртуального спілкування, адже сучасні школярі – це так зване покоління Y, цифрове покоління або «діти тисячоліття». Як зазначено в концепції нової Української школи, «їхні погляди, спосіб життя кардинально відрізняються від старших поколінь. Досить поглянути на організацію офісів провідних технологічних корпорацій, щоб зрозуміти, на що орієнтується креативний клас, який визначає обличчя сучасної економіки. Для них немає чіткого розмежування між роботою, навчанням і відпочинком. Робота не обов'язково має бути серйозною і нудною. Життя для них – це постійне творення, гармонія між зароблянням коштів, пізнанням нового, самовдосконаленням, грою та розвагою» [7, с.7].

Результативним у освітньому процесі вузів є застосування ментальних карт (карта розуму, карта пам'яті, інтелект-карта; від англ.: *Mind map*), адже вони сприяють ефективному конспектуванню лекцій, кращому запам'ятовуванню матеріалу, допомагають розв'язувати творчі завдання, тощо. Технологію ментальних карт можуть використовувати як викладачі, так і студенти та учні. Наприклад, за допомогою ментальних карт можна розробити план заняття чи підготувати виступ, провести наукове дослідження чи організувати мистецький захід. *Майндмеппінг* – це техніка зручного запису та систематизації інформації. Ментальні карти використовують для створення, візуалізації, структуризації й класифікації ідей, а також як засіб для навчання, організації діяльності, розв'язування задач, ухвалення рішень. В основі цієї техніки – принцип «радіантного мислення», що є різновидом асоціативного мислення. Навколо досліджуваного поняття або головної мети будується низка асоціацій (асоціативних

зв'язків), які доповнюються та збільшуються по мірі розв'язання завдання. Як зазначає Т. Бьюзер, інтелект-карти «є зовнішню «фотографію» складних взаємин думок у конкретний момент часу. Вони дають мозку можливість краще «побачити себе збоку», значно вдосконалюють усі розумові навички, підвищують компетентність, додають життю радості, впорядкованості та задоволення» [5].

Переваги впровадження зазначеної технології в поліхудожній освіті ґрунтуються на особливостях людського мозку, який здатний сприймати інформацію не лінійно, а одразу цілком. Наприклад, коли ми спрямовуємо свій погляд на картину, то в одну мить можемо охопити й зміст картини, і почуття героїв, відчуття та зрозуміти своє ставлення до цього сюжету. Саме можливість сприймати одночасно різні процеси є унікальним явищем, яке закладено в природі мистецтва. Музика, образотворче мистецтво мають унікальну властивість оминати раціональне сприйняття та несвідомо (іраціонально) впливати на емоції та почуття людини. Передусім, варто навчити школярів відчувати мистецтво на чуттєвому, а не на когнітивному рівні. Невипадково наприкінці ХХ ст. у науковій літературі з'явився новий термін – «емоційний інтелект» (цей термін було вжито вперше в 1990 році Дж. Мейером та П. Саловесем). Зміст цього терміну учені розуміють як: здатність ретельно осягнути, оцінити та виразити емоції; здатність проявляти розуміння емоційних знань та емоцій (своїх та інших людей); а також здатність керувати емоціями, що сприяє емоційному й інтелектуальному зростанню особистості. В Інтернет мережі існує ціла низка різних он-лайн додатків для створення карт знань, проте найкращий, на нашу думку, – це безкоштовний та простий у використанні сервіс "*Coggle*" (<http://coggle.it> – "*Coggle: Simple Collaborative Mind Maps & Flow Charts*"). Він дозволяє швидко створювати красиві яскраві карти, ділитися ними з друзями, розкрити творчий потенціал та реалізувати мистецькі задуми.

Ще одним прогресивним винаходом сучасного інформаційного освітнього простору, що ефективно впроваджується в мистецькій освіті, є *гейміфіковане* навчання: технологія проектування та розробки освітніх *веб-квестів*. Сьогодні дуже важливо зробити навчання мотивованим, організувати його так, щоб дитина активно, з цікавістю та захопленням працювала на уроці, бачила результати своєї діяльності та могла їх оцінити. Використовуючи інтернет як банк даних та засіб обміну інформації, вчитель мистецьких дисциплін, який має навички роботи в мережі, з легкістю може користуватися мультимедійними енциклопедії, електронними музичними бібліотеками, продуктами віртуальних музеїв, які мають різні формати зберігання. Головною перевагою таких довідників перед звичайними паперовими формами, зазначає є О. Бордюк, є потужна система пошуку інформації, яка заснована на спеціальних програмних алгоритмах пошуку. До неї належать електронні каталоги, функція пошуку зв'язаної інформації, підтримка відео і анімації. Отже, студент має змогу як на слух так і візуально відкрити для себе значно більший діапазон мистецьких творів, чи то музичних, чи то творів із художньої культури, та ознайомитись з творчістю багатьох митців значно заощаджуючи власний час. Деякі енциклопедії передбачають перевірку знань, шляхом проходження музичних тестів та вікторин [3, с. 77 – 79]. На практичних заняттях з «Поліхудожньої освіти з методикою навчання» студентами були створені веб-квести «Театральні професії», «Мистецтво у кожній краплині води», «Музичний Знайко», а також мистецькі квести «Мистецька Вінниччина», «Таємниці вулиць міста» та інші.

Вчитель мистецьких дисциплін повинен володіти технологією «сторітерінгу» (від англ.: «*storytelling*», за Д. Армстронгом), тобто мистецтвом створювати та розповідати цікаві, захоплюючі історії. Вміння заінтригувати, зацікавити розповіддю сприятиме подальшому творчому пошуку. Так, результатом вправління студентів у *сторітерінгу* стало створення анімаційних продуктів, а саме: пластилінових мультиків «Пригоди метелика», «Чарівна квітка», відео роликів «Гаджет», «Одного разу в університеті»; виготовлення театральних ляльок та показ вистав пальчикового театру «Жабка Соня», «Як звірі кицю лікували». Зразки пальчикових ляльок представлені на *Рисунку 1*.

Рис. 1. Зразки творчих робіт студентів

Ця творча колективна робота вимагала вміння інтегрувати знання різних мистецьких дисциплін, а також злагодженої діалогічної взаємодії всіх учасників. Кожен студент мав можливість задіяти базові вміння з музичного (вокальне, інструментальне), образотворчого, театрального, екранного мистецтв, розкрити свій творчий потенціал, продемонструвати поліхудожню компетентність.

Розробка та впровадження інтегративних мистецьких технологій є основою поліхудожньої освіти майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, які уможливають оновлення змісту та активізацію освітнього процесу, мотивують до вирішення фахових і дослідницьких завдань, відкривають широкий простір для творчої самореалізації в різних сферах мистецької діяльності [2].

Подальшого вивчення потребують питання удосконалення механізмів поліхудожнього впливу на учнівську молодь, забезпечення різних форм навчання мистецтву в контексті освітніх інновацій.

Література

1. Баблієнко О.П. Формування поліхудожньої компетентності майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки. Автореф ... канд. пед. наук 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінниця, 2013. 21 с.
2. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г., Барановський Д.М. Проблеми інтерактивно-комунікаційних технологій в сучасній системі освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи*. 2015. Частина 2. С. 76-81
3. Бордюк О. Використання комп'ютерних технологій у сучасній мистецькій освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 7 (12). Київ, 2009. С. 75-79
4. Выготский Л.С. Искусство и психоанализ. *Психология искусства* : монографія. Москва: Педагогика. 1987. С. 63–83.
5. Застосування майндмепінгу у навчальному процесі. URL: http://nc.nusta.com.ua/Kyrsi%202009/tezi/images_tezi/S_4_Kasyanenko_Pogorelovskaha.htm
6. Каган М. С. Морфология искусств : учеб. пособие для вузов. Москва : Издательство Юрайт, 2018. 388 с. URL: <https://biblio-online.ru/bcode/411241> (дата обращения: 18.04.2019).
7. Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи, 2016. – С.7 URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1129>
8. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
9. Лі Аньянь. Сучасні наукові підходи до організації музичного просвітництва. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*, 2018. Вип. 54. С. 20-25
10. Шнитке А.Г. Беседы с Альфредом Шнитке. Москва : РИК «Культура», 1994. 304 с. URL: <https://yasko.livejournal.com/1432803.html>

Про авторів:

Барановська Ірина Георгіївна, кандидат педагогічних наук, доцент факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (21001, Вінниця, Україна); **ORCID: 0000-0002-8223-1683**

Мозгальова Наталія Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор; завідувач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (21001, Вінниця, Україна); **ORCID: 0000-0001-7857-7019**

Baranovska I. H., Mozghalova N. H.

Poly-arts education for upcoming teachers of arts: problems and prospects

Disadvantages and controversies in the education system in Ukraine prompt the educational community to revise traditional ideas and raise the requirements for the teacher's professional competence, making changes to traditional classical forms of education. Introduce innovative approaches and integrative technologies to be educating of arts teachers are important complex of tasks for upbringing of students.

The problem of poly-arts education was actualized on a big scale. Arts teaching is defined as an integral component of not only general education, but also as an education "for life" (a continuous education). It can be a source of inspiration of human personality, of its humanization, of creative forces expression, of the means of formation of worldview and spirituality, of creative self-realization of any person improvement.

The researchers point out that poly-arts education provides new ways of integrative basis engaging for music teaching. It helps to understand the origins of various types of arts, to acquire basic arts knowledge and skills in creative activities, to contribute to the shaping of spiritually development of emotional sphere of personality.

The globalization of the culture of mankind led to emergence of related concept of "poly-arts image of the world". It harmoniously combines the arts heritage of peoples around the world. All type of art has a common basis. It is an emotional image of reality. That inherent are to be need to express their attitude to the outside world. In relation to the characteristics of a "culture and education" complex the "poly-arts" concept means the involvement different models (subject, interdisciplinary, inter-industrial, polycentric), types (spiritual-ideological, aesthetic-art, integrated) and levels (mental, core, global) of integration in order to reveal the creative potential and the full comprehension of reality by the person in educational basic forms in arts. A novice teacher of arts disciplines should be prepared to work with virtual communication technologies, since modern students are the so-called the digital generation children. It is important to make the motivated training, to organize it so that the child worked at the lesson actively. Integrative arts and technologies such as "main-dexing", "web quest" and "storytelling" allow to find and to organize a large amount of information through on-line applications, to check knowledge gained.

Further study is needed to be done on improving the mechanisms of arts influence on pupils, providing various forms of arts education in the context of educational innovations in Ukraine.

Keywords: arts disciplines teacher; creatively self-realization in arts; emotional intelligence; integrative arts technologies; pupils` creative potential.

References

1. Babliienko O.P. *Formuvannia polikhudozhn'oi kompetentnosti majbutn'oho vchytelia muzyky u protsesi fakhovoi pidhotovky. Avtoref ... kand. ped. nauk* [Formation of polyart competence for upcoming music teachers in the professional training process : Abstract Thesis Ph.D. (Pedagogy)]. Vinnytsia, 2013. 21 p. (in Ukrainian)
2. Baranovska I.H., Mozghalova N.H., Baranovskyi D.M. Problemy interaktyvno-komunikatsiinykh tekhnolohii v suchasniy systemi osvity. *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v suchasniy osviti : dosvid, problemy, perspektyvy* [Problems of interactive-communication technologies in the modern system of education]. *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v suchasniy osviti : dosvid, problemy, perspektyvy*. Part 2. 2015. pp. 76-81 (in Ukrainian)
3. Bordiuk O. Vykorystannia kompiuternykh tekhnolohii u suchasniy mystetskii osviti [The use of computer technology in contemporary artistic education]. *Naukovyj chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. M.P. Dragomanova. Seriiia 14. Teoriia i metodyka mystets'koi osvity*. Issue 7 (12). Kyiv, 2009, pp. 75-79. (in Ukrainian)
4. Vygotskiy L.S. *Iskusstvo i psikhoanaliz. Psikhologiya iskusstva : monografiya* [Art and psychoanalysis. Psychology of art: monograph]. Moscow, 1987. (in Russian)

-
5. *Zastosuvannia majndmeppinhu u navchal'nomu protsesi.* URL: http://nc.nusta.com.ua/Kyrsi%202009/tezi/images_tezi/S_4_Kasyanenko_Pogorelovska.htm
6. Kagan M. S. *Morfologiya iskusstv : ucheb. posobie dlya vuzov* [Morphology of Arts: a tutorial for high schools]. Moscow, 2018. URL: <https://biblio-online.ru/bcode/411241> (accessed by 18.04.2019). (in Russian)
7. *New Ukrainian School: Conceptual Principles for Reforming the Secondary School.* 2016. 7 p. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1129> (in Ukrainian)
8. *Nova ukrains'ka shkola: poradnyk dlia vchytelia; za zah. red. N.M. Bibik* [New Ukrainian School: Teacher's Guide; Ed. by N.M. Bibik]. Kyiv, 2018 (in Ukrainian)
9. Li Anan. Suchasni naukovi pidkhody do orhanizatsii muzychnoho prosvitnytstva [Modern scientific approaches to the organization of musical education]. *Naukovi zapiski Vinnitskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Mikhayla Kotsyubynskogo.* Issue 54. Vinnytsia, 2018, pp. 20-25 (in Ukrainian)
10. Shnytke A.H. *Besedy s Al'fredom Shnytke* [Conversations with Alfred Schnittke]. Moscow, 1994. (in Russian)

About the authors:

Baranovska Iryna Heorhiivna, Candidate of Pedagogy (Ph.D.), Associate Professor at the Faculty of Pre-school, Primary Education and Arts, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (21001, Vinnytsia, Ukraine); **ORCID: 0000-0002-8223-1683**

Mozghalova Nataliia Heorhiivna, Dr.Sci. (Pedagogy), full Professor; Head at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (21001, Vinnytsia, Ukraine); **ORCID: 0000-0001-7857-7019**